

JAN WICHROWICZ

KS. WŁADYSŁAW WICHER
(1888—1969)

Teologia moralna w Polsce poniosła w ostatnich latach dość poważne straty. W niewielkich odstępach czasu zmarli trzej powszechnie znani profesorowie tej gałęzi wiedzy: ks. A. B o r o w s k i, ks. W. U r m a n o w i c z i ks. Wł. W i c h e r. Śmierć tego ostatniego nastąpiła 15 listopada 1969 roku. Była ona dość niespodziewana, mimo że ks. Wicher w jej momencie miał już za sobą 82 rok życia, 58 — kapłaństwa i 50 — pracy naukowej. Do końca jednak był czynnym i obłożnie nie chorował. Dlatego jego odejście w pewnym stopniu zaskoczyło otoczenie.

Uroczystości żałobne odbyły się w dniach 18 i 19 listopada w katedrze wawelskiej oraz w Krzyszkowicach, rodzinnej wiosce Zmarłego, na cmentarzu której został on, stosownie do wyrażonego życzenia, pochowany. Uroczystościom przewodniczył ks. kard. K. W o j t y ł a, arcybiskup metropolita krakowski. Wzięli zaś w nich udział liczni biskupi, księża, zwłaszcza profesorowie, przedstawiciele Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Akademii Teologii Katolickiej, Uniwersytetu Jagiellońskiego i Polskiego Towarzystwa Teologicznego, klerycy, przedstawiciele Zakonów i wierni.

Ks. Wł. Wicher urodził się 22 stycznia 1888 roku we wspomnianych już Krzyszkowicach. W nich też uczęszczał do szkoły podstawowej. Większą jednak i bardziej zasadniczą część swojego życia spędził w Krakowie. Gdy tylko bowiem skończył szkołę podstawową, zapisał się w 1900 roku do gimnazjum im. H. Sienkiewicza w Krakowie i tu po trzeciej klasie, w 1904 roku, został przyjęty do Małego Seminarium, założonego przez

ks. kard. J. P u z y n ę. Tym samym przeniósł się do gimnazjum im. B. Nowodworskiego (św. Anny), w którym w 1908 roku otrzymał świadectwo dojrzałości.

W tym też roku wstąpił do krakowskiego Wyższego Seminarium Duchownego i rozpoczął studia na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego. Po dwóch latach, tj. w 1910 roku, ks. Wicher wyjechał do Innsbrucka (Austria), by w tamtejszym uniwersytecie kontynuować swoje studia teologiczne. W międzyczasie, 8 września 1912 roku, otrzymał w Krakowie święcenia kapłańskie. Same zaś studia ukończył w 1915 roku, ze stopniem doktora teologii.

Po powrocie do kraju ks. Wicher pełnił kolejno obowiązki wikariusza i katechety w Dziekanowicach, Lipniku koło Białej, w samej Białej i w Żywcu. 1 stycznia 1919 roku mianowano go zastępcą profesora teologii moralnej na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego, w miejsce zmarłego 12 grudnia 1918 roku w czasie szalejącej w Krakowie „hiszpanki” ks. prof. S. Z e g a r l i ń s k i e g o. Funkcję tę pełnił ks. Wicher do grudnia 1923 roku, kiedy to habilitował się na podstawie pracy *Niewolnictwo w nauce moralnej chrześcijaństwa*, wygłaszając przy tym odczyt na temat: *Opór wobec władzy ze stanowiska teologii moralnej*.

W 1928 roku ks. Wicher został profesorem nadzwyczajnym teologii moralnej. W 1938 roku natomiast otrzymał nominację na profesora zwyczajnego. W latach 1937—1939 pełnił dwukrotnie urząd dziekana Wydziału Teologicznego i zasiadał w senacie uniwersyteckim. Równocześnie kierował Szkołą Katechetek u Sióstr Urszulanek i był sędzią kurialnym.

Na początku okupacji, 6 listopada 1939 roku, został wraz z innymi profesorami Uniwersytetu Jagiellońskiego aresztowany i wywieziony przez hitlerowców do obozu koncentracyjnego w Sachsenhausen. Po 4 miesiącach, czyli w lutym 1940 roku, zwolniono go z tego obozu i umożliwiono powrót do kraju. Udał się on wtedy do znanych już sobie Dziekanowic koło Wieliczki, gdzie powierzono mu urząd administratora parafii oraz dziekana dekanatu wielickiego. Spełniając te obowiązki ks. Wicher

równocześnie nadal oddawał się nauce i kierował w ukryciu pracami magisterskimi i doktoranckimi.

Po zakończeniu wojny w 1945 roku podjął na nowo wykłady na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego i prowadził je aż do ostatnich chwil istnienia tego Wydziału, tj. do 1954 roku. Nie znaczy to jednak, że przestał on wtedy wykładać. Z chwilą bowiem przeniesienia studium teologii z Uniwersytetu Jagiellońskiego do Arcybiskupiego Seminarium Duchownego zaangażowano go tam jako profesora teologii moralnej, przy czym zaangażowanie to utrzymano w mocy aż do końca życia ks. Wichra. Równocześnie powstała w Warszawie w 1954 roku Akademia Teologii Katolickiej mianowała ks. Wichra swoim profesorem. Na tym stanowisku pozostał do 1957 roku.

Warto tu też wspomnieć o innych godnościach i urzędach ks. Wichra. I tak, był on gremialnym kanonikiem krakowskiej Kapituły Metropolitalnej i prałatem domowym Jego Świątobliwości. Przez długie lata sprawował urząd prezesa egzaminacyjnej komisji jurysdykcyjnej. Był cenzorem kościelnym i egzaminatorem prosynodalnym. Należał do Polskiego Towarzystwa Teologicznego, przy czym w latach 1945—1957 był jego prezesem i częstym prelegentem na zebraniach sekcji dogmatyczno-moralnej. Nic więc dziwnego, że zasłużył sobie na szczególną wdzięczność tego Towarzystwa, którą okazało mu ono m. in. w dniu 6 czerwca 1962 roku, kiedy to zwołano uroczyste zebranie z okazji 50-lecia jego kapłaństwa, i 23 stycznia 1969 roku — na uroczystej akademii, zorganizowanej dla uczczenia jego 50-lecia pracy naukowej.

Od 1948 do 1958 roku był ks. Wicher naczelnym redaktorem czasopisma *Polonia Sacra*, w którym wydrukował w tym czasie kilka artykułów i recenzji. Przy okazji warto nadmienić, że ks. Wicher publikował swoje prace także w innych czasopismach. Na wyszczególnienie zasługują tu zwłaszcza: *Przegląd Teologiczny*, *Ateneum Kapłańskie*, *Miesięcznik Katechetyczny i Wychowawczy*, *Przegląd Powszechny*, *Trzeźwość*, *Mysterium Christi*, *Homo Dei*, *Ruch Biblijny i Liturgiczny* i *Tygodnik Powszechny*.

Ks. Wicher brał również często czynny udział w różnych

zjazdach. Dla uzasadnienia tego stwierdzenia wystarczy przypomnieć, że w 1928 roku wygłosił on referat p.t. *Konfesjonał w stosunku do nadużyć małżeńskich* na Kursie Duszpasterskim w Krakowie, w 1929 roku — referat p.t. *Prowadzenie seminarium naukowego teologii moralnej* na V zjeździe Związku Zakładów Teologicznych w Łodzi, w 1931 roku przewodził obradom sekcji teologiczno-moralnej VI zjazdu tego Związku i wygłosił na nim referat na temat: *Etyczne granice sportu*.

W tym też roku miał ks. Wicher w Krakowie dwa wykłady na temat alkoholizmu, a mianowicie: *Alkoholizm a rodzina* na Kursie Alkoholologii i *Zwalczanie alkoholizmu przez konfesjonał* na X Polskim Kongresie Przeciwalkoholowym. Również w 1935 roku jednym z wykładów dla inteligencji, wygłoszanych w Uniwersytecie Jagiellońskim, był odczyt ks. Wichra na temat istoty chrześcijańskiej trzeźwości. W 1938 roku ks. Wicher mówił o powołaniu i zadaniu kapłana na IV Studium Katolickim w Katowicach, a w 1948 — o 550-leciu istnienia Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego — na jubileuszowym zjeździe Polskiego Towarzystwa Teologicznego. Podczas zaś zwyczajnych zebrań tegoż Towarzystwa referował takie sprawy jak *Współczesne kierunki filozoficzne* (1948), *Aktualne zagadnienia teologii moralnej* (1949) oraz *Temperamenty i ich wpływ na wolę* (1950).

Występował też ks. Wicher z pewnymi inicjatywami. I tak np. w 1938 roku na zjeździe Związku Zakładów Teologicznych i Towarzystwa Teologicznego w Krakowie wysunął on propozycję, by te dwie organizacje złączyły się w jedną pod nazwą *Związek Teologów Polskich*. Propozycję tę postanowiono przedyskutować w zarządach wymienionych organizacji, ale do skutecznego jej nie doszło z powodu wybuchu wojny.

Jako człowiek odznaczał się ks. Wicher szczególną dobrocią i życzliwością dla innych. Był przystępny, uczynny, cierpliwy, wyrozumiały i chętny w posłudze kapłańskiej. Umiał też spokojnie, a przy tym jasno i logicznie przekazywać studentom swoją bogatą wiedzę i równocześnie sumiennie kontrolować przyswajanie sobie przez nich wyłożonego materiału. To wszyst-

ko zjednywało mu u młodzieży szczere uznanie i duży autorytet.

Cieszył się on także sympatią i szacunkiem wśród współprofesorów. Jeszcze niedawno temu na wspomnianej wyżej akademii, zorganizowanej z okazji 50-lecia pracy naukowej ks. Wichra, profesor Wł. Szafer były rektor U. J. opowiadał, jak to z podziwu godną sumiennością, zdyscyplinowaniem, uśmiechem i wiarą w pomoc Bożą sprawował on urząd dziekana Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego. Przedstawiciele Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego i Akademii Teologii Katolickiej natomiast wspominali z wielką wdzięcznością wprost wyjątkową życzliwość i ofiarność ks. Wichra w pisaniu dla tych uczelni recenzji prac magisterskich, doktorskich i habilitacyjnych.

Trzeba również nazwać ks. Wichra człowiekiem prawdziwie religijnym. Z pełnym bowiem i szczerym przekonaniem nauczał on podawanych przez Kościół praw objawionych i wykazywał dużą troskę o to, by tych prawd w niczym nie naruszyć. Ponadto podkreślał często konieczność religijności w życiu człowieka i to zarówno religijności „urzędowej”, czyli pozostającej w łączności z wszystkimi członkami Kościoła, jak i czysto prywatnej, czyli osobistej, w której człowiek pozostaje sam na sam z Bogiem, i która ma miejsce zwłaszcza w chwili przyjęcia Eucharystii.

Zasłużył też sobie ks. Wicher na miano dobrego Polaka. Już bowiem w czasie pobytu w Małym Seminarium i uczęszczania do gimnazjum św. Anny zorganizował wraz z późniejszym ks. T. Długoszem koło niepodległościowe, dzięki któremu, jak sam wspominał, młodzież wychodziła z tego gimnazjum „z duszami gorącymi, na dobro i wielkość Polski niesłychanie wrażliwymi” (*Wspomnienia*, s. 163).

Zaangażował się też z właściwą sobie sumiennością w walkę o trzeźwość i czystość obyczajów narodu polskiego. Surowo potępił tych, którzy tylko dla korzyści materialnych dobrowolnie wyrzekali się własnej narodowości i ojczyzny. Znamienne jest także to, że za szczególnie dodatnią cechę u biskupa N a n k e r a uznał jego zaangażowanie się w obronę polskości Ślą-

ska. Wreszcie ważne jest również to, że ks. Wicher nie chciał, by kiedykolwiek w przyszłości powtórzyły się dla Polski obozy zagłady. Dlatego jako naczelny redaktor *Polonia Sacra* zaprotestował, gdy w latach pięćdziesiątych zaczął się w Niemczech odradzać militaryzm i tym samym ukazywać na horyzoncie nowe widmo Hitlera.

Dorobek naukowy ks. Wichra można bez przesady nazwać dość poważnym. Przekonuje o tym choćby zamieszczony poniżej spis jego publikacji, w których wykazał on bardzo dużą rozpiętość zainteresowań i równocześnie wrażliwość na aktualnie ważne problemy moralne.

Za najbardziej typowe dla ks. Wichra trzeba uznać jego opracowania doktryny moralnej niektórych moralistów polskich oraz historii teologii moralnej na Wydziale Teologicznym Akademii Krakowskiej i w dawnych seminariach misjonarskich, zwłaszcza że na tym polu nie miał prawie żadnych poprzedników. Wprawdzie samo ujęcie tych spraw głównie od strony przestrzegania probabilizmu czy probabilioryzmu przez poszczególnych autorów nie wydaje się dziś całkowicie zadawalające, ale i ono stanowi duże osiągnięcie. Dalsza praca w tym względzie była jedną z największych trosk ks. Wichra. Wyraził on ją m. in. w takim oto zdaniu: „Na opracowanie czekają jeszcze moralisci polscy, czego wymaga przecież honor nauki polskiej” (*Prowadzenie seminarium naukowego teologii moralnej*, s. 193).

Druga z kolei grupa publikacji ks. Wichra dotyczy tematyki podstawowej dla nauki moralności. Szczególnie typowymi przykładami są tu artykuły, w których omówił on takie zagadnienia, jak wolność woli i determinizm psychologiczny, sumienie, temperamenty, posłuszeństwo wobec władzy, religijność człowieka, życie w społeczności itp.

Wreszcie trzecią grupę prac ks. Wichra stanowią te publikacje, w których, jako szczególnie wrażliwy na istniejącą rzeczywistość moralista, poruszył on różne konkretne zagadnienia. Wystarczy tu wspomnieć choćby o takich sprawach, jak czystość młodzieży, eugenika, obrona życia nienarodzonych, świę-

tość rodziny, walka z alkoholizmem, sport, miłość wrogów, obowiązek misyjny, poszanowanie cudzej własności itp.

Należy przy tym zaznaczyć, że ks. Wicher w naświetlaniu tych wszystkich spraw nie był ani rygorystą ani też laksystą. I tak np. nie potępił wszelkich dążeń eugenicznych, lecz tylko takie, w których wykracza się przeciw prawom moralnym i zamienia ludzkość „na racjonalizowaną hodowlę wyższych zwierząt” (*Eugenika w świetle zasad chrześcijańskich*, s. 531). Był świadomy wielkich wartości sportu, tak dla zdrowia fizycznego jak i duchowego i moralnego. Równocześnie jednak dostrzegał także pewne jego niebezpieczeństwa. Gdy ks. J. Nowicki domagał się rozpoczęcia na nowo odprawiania gregorianki, przerwanej nawet z powodu choroby, on stwierdził, że wymaganie to jest za surowe i nie powinno się go uważać za jedyne. Godził się też z tymi autorami, którzy twierdzili, że tylko w ostatecznej potrzebie wolno ratować swoje życie kosztem cudzego mienia, ale równocześnie nie potępił tych, którzy utrzymywali, że można to czynić także w potrzebie poważnej. Całą duszą włączył się w walkę o życie nienarodzonych, podkreślając bardzo mocno, że żadne wskazania społeczne czy eugeniczne nie mogą usprawiedliwić neomaltuzjańskich praktyk małżonków czy tym bardziej zabijania kiełkującego już życia ludzkiego. Ale równocześnie uwypuklał trudności rodzin o licznym potomstwie i domagał się dla nich m. in. lepszych zarobków.

Jak z tego widać, ks. Wicher tkwił w swych rozważaniach w konkretnym życiu i starał się naświetlać je z punktu widzenia moralności. O tym, jak bardzo zależało mu na tym aktualizowaniu swoich dociekań, świadczy wymownie jego przedmowa do dzieła, którego temat nie ma, zdawaćby się mogło, najmniejszego znaczenia dla współczesnego życia. Chodzi mianowicie o pracę habilitacyjną, poświęconą niewolnictwu. Ze wspomnianej przedmowy mianowicie wynika, że autor podjął się opracowania zagadnienia niewolnictwa dlatego, że chciał poznać, w jakim stopniu chrześcijaństwo przyczyniło się do zniesienia tej niesprawiedliwości społecznej i tym samym wykazać wrogom Kościoła, że niesłusznie posądzają go o popieranie instytucji niewolnictwa. Ponadto chodziło mu o wyciągnięcie pew-

nych wskazań, jak dzisiejsze chrześcijaństwo ma zwalczać takie niesprawiedliwości społeczne, jak terror i ucisk, które zagrażają wolności poszczególnych jednostek i społeczeństw.

Ustosunkował się też ks. Wicher do wysuwanych już za jego czasów postulatów odnowy teologii moralnej. Zajął on tu jednak stanowisko nie we wszystkim słuszne. Bo tak chyba trzeba określić jego polemikę z twierdzeniami ks. J. Lelercq'a, o. J. Woronieckiego czy ks. St. Olejnika, w której utrzymywał on, że teologia moralna wcale nie wymaga jakiejś radykalnej odnowy. Nie godził się z opinią, że kazuistyka potrydencka doprowadziła tę naukę do upadku, gdyż uczyniła ją zbyt prawniczą, minimalistyczną i mało ewangeliczną. Nie raziło go to, że w podręcznikach teologiczno-moralnych zbyt dużo mówiło się o grzechach, a za mało o cnotach. Napisał nawet: „Co tu rozprawiać teoretycznie o „pozytywnej” pracy nad rozwojem cnót u takich dusz (które po nawróceniu znowu wracają do grzechu), kiedy oddać się trzeba żmudnej pracy nad ustawicznym wyciąganiem dusz z błota, do którego wciąż wracają?” (*Principium reflexum i sumienie wątpliwe*, s. 711). Bronił sensowności tzw. *principia reflexa*, a bał się przyznać szerszych uprawnień roztropności chrześcijańskiej.

Trzeba jednak zauważyć, że w dyskusji ks. Wicher złagodził nieco swoje pierwotne stanowisko i wyjaśnił, że i jemu chodziło o pewną reformę i zmiany w teologii moralnej. I on chciał nowych ujęć dostosowanych do aktualnych potrzeb ludzi, a nie trzymania się kurczowo dotychczasowej kazuistyki i legalizmu. Raził go tylko „ton i sposób odnoszenia się do teologii przeszłości” (*Czy teologia moralna ma szukać nowych dróg?*, s. 208). Należy też podkreślić, że ks. Wicher nie był wrogiem ujmowania zagadnień moralnych od strony cnót. Świadczy o tym niezbitcie choćby jego przychylnie ustosunkowanie się do pracy A. G m u r o w s k i e g o *OP: Cnoty nabyte i cnoty wlane*.

Prawdziwie postępowym natomiast i jak na swoje czasy innowatorem okazał się ks. Wicher w domaganiu się, by na teologii moralnej wprowadzono seminaria naukowe. Był bowiem przekonany, że jedynie dzięki tym seminariom można nie tylko przygotować samodzielnych pracowników naukowych, ale

też bardziej konkretnie zapoznać przyszłych spowiedników z codziennymi sprawami ludzkimi i przygotować ich do tego, by w konfesjonałach udzielali penitentom prostych i zarazem jasnych i konkretnych pouczeń i odpowiedzi.

Podobnie jak w odniesieniu do postulatów odnowy teologii moralnej, tak i w swoich licznych recenzjach ks. Wicher wydawał niejednokrotnie dość kontrowersyjne sądy. Tak np. pracę R. Garrigou-Lagrangé'a OP *„De beatitudine, de actibus et habitibus”* uznał on właściwie za całkowicie chybioną. To samo można powiedzieć o jego recenzji dzieła B. Häringa CSSR *Nauka Chrystusa*. W większości jednak przypadków ks. Wicher podkreślał także strony pozytywne recenzjowanych przez siebie prac. Cieszył się szczerze z dorobku poszczególnych autorów. Ukazywał ich naukowe kwalifikacje, głębię, oryginalność, piękno stylu i solidność w przedstawianiu różnych zagadnień. By się o tym przekonać, wystarczy choćby przeczytać jego recenzję książki K. Michalskiego CM *Nieznanemu Bogu*.

Umiał również ks. Wicher polemizować spokojnie, rzeczowo, z powołaniem się na poważne autorytety i współczesną sobie literaturę. Uderza to zwłaszcza w jego publikacjach dotyczących spraw seksualnych młodzieży i małżonków.

Z moralistów cenił sobie ks. Wicher szczególnie św. Alfonsa Liguorego, a to z powodu właściwego mu umiaru i znajomości konkretnego życia ludzi. Wykładał w oparciu o podręcznik H. Noldina SJ. Trzymał się więc rozkładu materiału według przykazań dekalogu. Korzystał jednak także z podręcznika D. Prümmera OP, posiadającego, jak wiadomo, charakter aretologiczny.

Warto przy okazji zaznaczyć, że ks. Wicher był bardzo czytany, zwłaszcza w etycznej literaturze polskiej i niemieckiej. Znał dobrze współczesne sobie podręczniki teologiczno-moralne, przy czym dostrzegał w nich pewne braki. I tak np. wykazał, że podane w nich określenie grzechu opilstwa jest nieściśle.

Na zakończenie trzeba jeszcze podkreślić szczególną umiejętność ks. Wichra w kierowaniu pisanymi pod jego kierunkiem pracami. Chodzi tu przede wszystkim o dobieranie do tych prac

odpowiednich tematów. Dotyczyły one mianowicie przeszłości teologii moralnej w Polsce, wychowawczej pracy nad młodzieżą, etyki zawodowej i faktycznego stanu moralności w poszczególnych dekanatach. Tego ostatniego — socjologicznego — aspektu moralności przed ks. Wichrem prawie w ogóle nie uwzględniono. I dlatego jest on tu prawdziwym pionierem.

I jemu to właśnie zawdzięczamy, że na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego opracowano takie tematy, jak: *Spadek urodzin w katolickich rodzinach Krakowa w latach 1926—1936* i *Zabójstwa w Polsce do roku 1938* (ks. J. K y s e l), *Stan religijno-moralny powiatu krośnieńskiego* (ks. J. J a k u b c z y k), *Zagadnienia moralno-duszpasterskie w świetle statystyki parafialnej w Tychach Śląskich* (ks. P. B i o l i k), *Życie religijno-moralne w Brzezinkach Śląskich* (ks. F. K o w a l s k i), *Kradzież dzieci szkolnych* (ks. M. B r z o z o w s k i) i *Religijność młodzieży na Śląsku* (W. H e r m a n).

Mając na uwadze powyższe dane można ogólnie stwierdzić, że ks. Wł. Wicher wniósł duży wkład w polską teologię moralną. Powinien zatem pozostać w trwałej i wdzięcznej pamięci swoich rodaków.

PUBLIKACJE WŁADYSŁAWA WICHRA W UKŁADZIE CHRONOLOGICZNYM

- 1 Niewolnictwo w nauce moralnej chrześcijaństwa, Lwów 1922 s. XXI, 239.
- 2 Ks. Szymon Makowski, teolog moralista polski z XVII wieku, Kielce 1926 s. 246 (Streszczenie tej pracy zamieścił autor w *Nova Polonia Sacra* 1 (1926) s. 199—203.
- Rec.: ks. H. K., *Ateneum Kapłańskie* 20 (1927) s. 89—91; ks. I. Świrski, *Przegląd Teologiczny* 8 (1927) s. 324—327; J. Rostworowski, *Przegląd Powszechny* 173 (1927) 246—247 i ks. E. G., *Przegląd Homiletyczny* 7 (1927) s. 65—66.
- 3 Rec.: O. Dittrich, *Geschichte der Ethik. Die Systeme der Moral von Altertum bis zur Gegenwart*, 3 tomy. *Przegląd Teologiczny* 8 (1927) s. 334—335.
- 4 Rec.: F. Klug, *Die Tiefen der Seele. Moralpsychologische Studien*, *Przegląd Teologiczny* 8 (1927) s. 432—433.
- 5 Rec.: L. Wachholz, *O zaburzeniach umysłowych u dzieci i młodzieży*, *Ateneum Kapłańskie* 19 (1927) s. 510—512.

- 6 Moralność i polityka, *Przegląd Homiletyczny* 5 (1927) s. 44—50.
- 7 Dobroczynność chrześcijańska i jej przeciwnicy, *Przegląd Homiletyczny* 5 (1927) s. 136—140.
- 8 Posłuszeństwo i opór wobec władzy ze stanowiska etyki katolickiej, *Ateneum Kapłańskie* 20 (1927) s. 242—250.
- 9 Rec.: ks. J. Piskorz, Bogarodzica. Nauki o Najśw. Pannie na maj i inne nabożeństwa mariańskie, *Ateneum Kapłańskie* 20 (1927) s. 312—313.
- 10 Rec.: J. Macko, Prostytucja, nierząd, handel żywym towarem, pornografia ze stanowiska historii, etyki, higieny i prawa i K. Mauclair, Miłość zmysłowa (autoryzowany przekład K. Rychłowskiego), *Ateneum Kapłańskie* 21 (1928) s. 303—306.
- 11 Mikołaj z Mościsk, teolog moralista i pisarz ascetyczny z początku XVII wieku, *Przegląd Teologiczny* 9 (1928) s. 209—225. Odbitka: Lwów 1928 s. 17.
- 12 Konfesjonał w stosunku do nadużyć małżeńskich. W: *Pamiętnik Kursu Duszpasterskiego*, urządzonego w Krakowie w dniach od 5 do 9 listopada 1928 roku, Kraków 1929 s. 295—315.
- 13 Prowadzenie seminarium naukowego teologii moralnej. W: *Pamiętnik Piątego Zjazdu w Łodzi*, 3.—5. IV. 1929, Kielce 1929 s. 187—203.
- 14 De principiis theologiae moralis. Wykłady, Kraków 1929 (numeracja różna, maszynopis powielany).
- 15 Rec.: Religion und Seelenleiden, 4 tomy, *Przegląd Teologiczny* 10 (1929) s. 280—282.
- 16 Rec.: kard. J. E. van Roey, De virtute charitatis, *Przegląd Teologiczny* 11 (1930) s. 96—98.
- 17 Rec.: ks. J. Ciemniewski, Etyka katolicka i ks. J. Szymesko, Etyka katolicka, *Miesięcznik Katechetyczny i Wychowawczy* 19 (1930) s. 505—515.
- 18 Walka o kielkujące ludzkie życie, *Przegląd Powszechny* 187 (1930) s. 261—277.
- 19 Obowiązek misyjny. Kazanie..., *Przegląd Homiletyczny* 8 (1930) s. 135—141. Odbitka: Kielce 1930 s. 7.
- 20 Rec.: ks. M. Sieniatycki, Etyka katolicka, *Miesięcznik Katechetyczny i Wychowawczy* 20 (1931) s. 80—82.
- 21 Alkoholizm a rodzina, *Trzeźwość* 6 (1931) s. 165—169; s. 234—239.
- 22 Karalność przerywania ciąży, *Przegląd Powszechny* 189 (1931) s. 21—36.
- 23 Wolność woli, determinizm psychologiczny jako zagadnienie etyczne i wychowawcze, *Miesięcznik Katechetyczny i Wychowawczy* 21 (1932) 254—267. Odbitka: Warszawa 1932 s. 16.
- 24 Etyczne granice sportu, *Ateneum Kapłańskie* 29 (1932) s. 348—358. Odbitka: Włocławek 1932 s. 13.
- 25 Kilka uwag o nowoczesnej etyce seksualnej, *Przegląd Współczesny* 40 (1932) s. 16—30.
- 26 Rec.: Cz. Lechicki, W walce z demoralizacją, 2 tomy, *Miesięcznik Katechetyczny i Wychowawczy* 23 (1934) s. 39—42.

- 27 Świadome macierzyństwo, *Ateneum Kapłańskie* 34 (1934) 479—489. Odbitka: Włocławek 1935 s. 13.
- 28 Rec.: Fr. Ter Haar, Casus conscientiae de praecipuis huius aetatis peccandi occasionibus, *Mysterium Christi* 6 (1934/35) s. 93—94.
- 29 Rec.: ks. Fr. Konieczny, Modlitwa u ludów pierwotnych (studium historyczno-religijne), *Mysterium Christi* 6 (1934/35) s. 94.
- 30 „Urzędowa” a „osobista” religijność, *Mysterium Christi* 6 (1934/35) s. 229—234.
- 31 Pozytywizm teonomiczny u Jana Makowskiego i Jana Szydłowskiego teologów kalwińskich XVII w. W: *Nasza myśl Teologiczna*. Pamiętnik Drugiego Zjazdu Naukowego w Warszawie, w sierpniu 1933 roku, Warszawa 1935, s. 215—236. Odbitka: Warszawa 1935 s. 24.
- 32 Zapomniana kazuistyka polska, *Ateneum Kapłańskie* 36 (1935) s. 195—197.
- 33 Extrema necessitas, *Ateneum Kapłańskie* 36 (1935) s. 292—295.
- 34 Restytucja niesłusznie pobranych alimentów, *Ateneum Kapłańskie* 36 (1935) s. 498—500.
- 35 Rec.: A. Gmurowski, Cnoty nabyte i cnoty wlane. Studium porównawcze w myśl zasad św. Tomasza z Akwinu, *Ateneum Kapłańskie* 36 (1935) s. 533—534.
- 36 Chrystus uświęca małżeństwo i rodzinę. Konferencja religijna, *Ruch Katolicki* 5 (1935) s. 33—37.
- 37 Eugenika w świetle zasad chrześcijańskich, *Ruch Katolicki* 5 (1935) s. 521—531.
- 38 Istota chrześcijańskiej trzeźwości, *Trzeźwość* 10 (1935) s. 105—111.
- 39 Walka z alkoholizmem przez konfesjonał, *Walka z Alkoholizmem* 11 (1935) s. 146—149.
- 40 O. Marcina Śmigleckiego T. J. traktat o lichwie i procentach w świetle współczesnej i późniejszej nauki teologów, *Collectanea Theologica* 17 (1936) s. 289—316. Odbitka: Lwów 1936 s. 28.
- 41 Wypadek sumienia, *Ateneum Kapłańskie* 38 (1936) s. 182—183.
- 42 Rec.: K. Michalski, Nieznanemu Bogu, *Ateneum Kapłańskie* 38 (1936) s. 205—207.
- 43 Moralność seksualna dzisiejszej młodzieży szkolnej, *Przegląd Powszechny* 214 (1937) s. 281—300 (Uwaga: Artykuł ten w formie nieco skróconej i z nieznacznymi zmianami wydano jako broszurę pt. Jak wychowywać młodzież zwłaszcza męską w czystości, Katowice 1948 s. 19).
- 44 Powołanie i zadanie kapłana. W: *Posłannictwo katolicyzmu polskiego w świetle uchwał I Synodu Plenarnego*. Pamiętnik IV Studium Katolickiego w Katowicach 5.—10. IX. 1938, Poznań 1939 s. 76—85. Odbitka: Poznań 1938 s. 12.
- 45 Wspomnienia. W: *Pół wieku wspomnień uczniów Gimnazjum im. B. Nowodworskiego (św. Anny) w Krakowie*, Kraków 1938, s. 160—163. Odbitka: Kraków 1938 s. 5.

- 46 Chrześcijańska miłość bliźniego i obozy koncentracyjne, *Przegląd Powszechny* 224 (1947) s. 42—47.
- 47 Nauka teologii moralnej w dawnych seminariach misjonarskich, *Nasza Przeszłość* 3 (1947) s. 162—180. Odbitka: Kraków 1947 s. 19.
- 48 Wpływ św. Alfonsa Liguorego na teologię moralną w Polsce, *Ateneum Kapłańskie* 47 (1947) s. 1—13.
- 49 Jak wychowywać młodzież zwłaszcza męską w czystości, Katowice 1948, s. 19. (Por. „Uwaga” przy artykule: Moralność seksualna dzisiejszej młodzieży szkolnej, nr 43; Recenzję tej broszury napisał: zsm, *Tygodnik Powszechny* 4 (1948) nr 33 s. 9).
- 50 Wyrzeczenie się własnej narodowości, *Przegląd Powszechny* 225 (1948) s. 196—207.
- 51 Teologia moralna na Wydziale Teologicznym Akademii Krakowskiej od końca XVIII w., *Polonia Sacra* 1 (1948) s. 121—144.
- 52 Przemówienie powitalne na zjeździe teologów z okazji 550-lecia założenia Wydziału Teologicznego UJ, *Polonia Sacra* 1 (1948) s. 295—297.
- 53 Prace nad stanem moralnym społeczeństwa polskiego, *Polonia Sacra* 1 (1948) s. 345—347.
- 54 550 lat Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego, *Ateneum Kapłańskie* 49 (1948) s. 484—487.
- 55 Principium reflexum i sumienie wątpliwe, *Homo Dei* 17 (1948) s. 767—712.
- 56 Teologia i moralność społeczeństwa, *Tygodnik Powszechny* 4 (1948) nr 15 s. 4.
- 57 Wpływ alkoholizmu na życie wewnętrzne, *Caritas* 5 (1949) s. 79—80.
- 58 Cześć oddawana biskupowi Nankierowi, *Polonia Sacra* 5 (1952) s. 160—162.
- 59 Uroczystości ku czci biskupa Nankiera, *Tygodnik Powszechny* 8 (1952) nr 20 s. 3.
- 60 Czy teologia moralna ma szukać nowych dróg? *Polonia Sacra* 5 (1952) s. 238—253; 7 (1955) s. 206—218.
- 61 Rec.: F. Hürth i M. P. Abellan, De Sacramentis. Supplementum de nova disciplina circa ieiunium Eucharisticum, *Ruch Biblijny i Liturgiczny* 6 (1953) s. 221.
- 62 Rec.: R. Garrigou-Lagrange, De beatitudine, de actibus humanis et habitibus, *Polonia Sacra* 6 (1953/4) s. 91—92.
- 63 Rec.: J. Messner, Das Naturrecht, *Polonia Sacra* 6 (1953/4) s. 93.
- 64 Rec.: R. A. Gauthier, Magnanimité. L'Idéal de la grandeur dans la philosophie païenne et dans la théologie chrétienne, *Polonia Sacra* 6 (1953/4) s. 93—94.
- 65 Rec.: G. Jarlot, Compendium ethicae socialis, *Polonia Sacra* 6 (1952/4) s. 94.
- 66 Rec.: M. Reding, Der Aufbau der christlichen Existenz i Philosophische Grundlegung der kathol. Moraltheologie, *Polonia Sacra* 6 (1953/4) s. 95.

- 67 Rec.: L. Fanfani, *Manuale theorico-practicum theologiae moralis ad mentem S. Thomae, Polonia Sacra* 6 (1953/4) s. 95—96.
- 68 Widmo Hitlera, *Polonia Sacra* 6 (1953/4), z. 2—4, s. I—IV.
- 69 Grzech opilstwa, *Polonia Sacra* 6 (1953/4) s. 162—166.
- 70 Rec.: St. Huet, Sakrament Pokuty w świetle teologii i psychologii, *Polonia Sacra* 7 (1955) s. 228—232 i *Homo Dei* 28 (1959) s. 463—464.
- 71 Rec.: ks. J. Dajczak, Katechetyka, *Ruch Biblijny i Liturgiczny* 10 (1957) s. 73—74.
- 72 W sprawie Mszy gregoriańskich, *Homo Dei* 26 (1957) s. 446—447.
- 73 Teologia moralna. De praeceptis, Kraków² 1958, cz. 1 — De peccatis, de quarto et quinto decalogi praeceptis, s. 270; cz. 2 — De septimo et octavo decalogi praeceptis, s. 405 (maszynopis powielany).
- 74 Teologia moralna. De poenitentia, Kraków³ 1959 s. 267 (maszynopis powielany).
- 75 Rec.: B. Häring, Nauka Chrystusa, 3 pierwsze tomy, *Ruch Biblijny i Liturgiczny* 17 (1964) s. 258—259.
- 76 Kontemplacja i Eucharystia, *Ruch Biblijny i Liturgiczny* 21 (1968) s. 360—363.
- 77 Podstawy teologii moralnej, Poznań 1969 s. 651.

Prof. Władysław Wicher

Résumé

L'auteur rappelle la silhouette du regretté moraliste polonais, prof. Wicher, mort récemment, le 15 novembre 1969. Né en 1888, il fit ses études théologiques à l'université d'Innsbruck. Il est devenu célèbre notamment par des recherches sur l'histoire de la pensée morale en Pologne. D'autres études, portant sur des sujets très variés (méthodologie, pénitence, esclavage) montrent bien sa profonde culture théologique. D'orientation, aujourd'hui devenue traditionnelle, il était pourtant ouvert aux courants modernes en la théologie morale. Eminent théologien, prof. Wicher, s'est fait connaître par son grand amour de la Patrie.

J. Wichrowicz